

**Gemeente
Haarlem**

Programma Haarlem Circulair 2040

Voortgang en actieplan 2020

14 oktober 2019

Alex Jansen

Programma- en Gebiedsmanagement

Inhoudsopgave

1.	Introductie	5
2.	Doelstelling en ambitie	5
3.	Strategie	7
3.1	Een benadering vanuit de 'waardeketen'	7
3.2	Circulariteit als kans	9
3.3	Inzetten op ontwikkeling van iconen: Kweektuin en C-District	9
3.4	Eigen kracht benutten	9
3.5	Samenwerken	11
4.	Organisatie van het programma	13
5.	Resultaten per waardeketen	14
5.1	Voedsel in Haarlem	14
5.2	Consumptiegoederen in Haarlem	15
5.3	Bedrijven/ maakindustrie in Haarlem	16
5.4	Bouw / GWW in Haarlem	18
6.	Programma en actieplan 2020 en verder	20
6.1	Waardeketen voedsel 2020 e.v.	20
6.2	Waardeketen consumptiegoederen 2020 e.v.	21
6.3	Waardeketen bedrijven / maakindustrie 2020 e.v.	22
6.4	Waardeketen bouw / GWW 2020 e.v.	23
7.	Communicatie en monitoring	24

**Bijlage 1: Toelichting ontwikkelrichtingen, samenwerking en projecten /
acties per waardeketen** **26**

7.1	Voedsel	26
7.2	Consumptiegoederen	27
7.3	Bedrijven / maakindustrie	28
7.4	Bouw / GWW	29

Bijlage 2: Totaaloverzicht 32 ontwikkelrichtingen **30**

1. Introductie

De gemeente Haarlem werkt aan een duurzame, groene en schone stad. De ambitie van Haarlem is om in 2040 aardgasvrij en in 2050 klimaatbestendig te zijn. Programma Haarlem Circulair 2040 is een van de onderdelen van het Duurzaamheidsprogramma.

In 2016 is het 'Startprogramma Haarlem Circulair 2030' gelanceerd. In de eerste jaren is ervaring opgedaan met een veelheid aan projecten, die voor een deel 'bottom-up' waren. Er was weinig ervaring met circulariteit en het adagium was vooral: 'gewoon doen'.

Begin 2018 is het startprogramma geëvalueerd. Een kwalitatieve evaluatie, want op indicatoren voor het meten van circulariteit werd nog flink gestudeerd en de data om de indicatoren te vullen, zijn (nog steeds) maar mondjesmaat voorhanden. De zachte evaluatie leverde een positief beeld op. Een groot aantal zaken is in gang gezet en leverde resultaat op in vele vormen van 'meer bewustzijn' (Groene Stoel, kenniscafés, bedrijfsbijeenkomsten) tot concreet aan de slag (Textiel, Plastic, Evenementen) en de gemeente Haarlem die aan de slag ging met haar eigen inkoop en een traject onder medewerkers ('Circulair werken').

Met het Coalitieprogramma 'Duurzaam doen' uit 2018 is de horizon verplaatst naar Haarlem Circulair 2040. Waar in het startprogramma werd gesproken over 60% circulair in 2030, ligt de lat in 2040 op 100%. De actiegerichtheid en de hoge ambitie die het college omarmt is duidelijk.

In lijn met die ambitie is inmiddels een behoorlijke lijst met acties ingezet. Daarover wordt in deze notitie verslag gedaan.

2. Doelstelling en ambitie

De ambitie van Haarlem is om een circulaire stad te zijn: in één korte zin: 'geen uitval en geen afval'. Haarlem Circulair in 2040 houdt in 'dat in 2040 zowel bedrijven als bewoners en gemeente de principes van circulaire economie toepassen: ze maken gebruik van hernieuwbare energiebronnen, produceren alleen grondstoffen die opnieuw te gebruiken zijn en kunnen allemaal een bijdrage leveren aan de circulaire keten'. Zie de figuur op deze pagina.

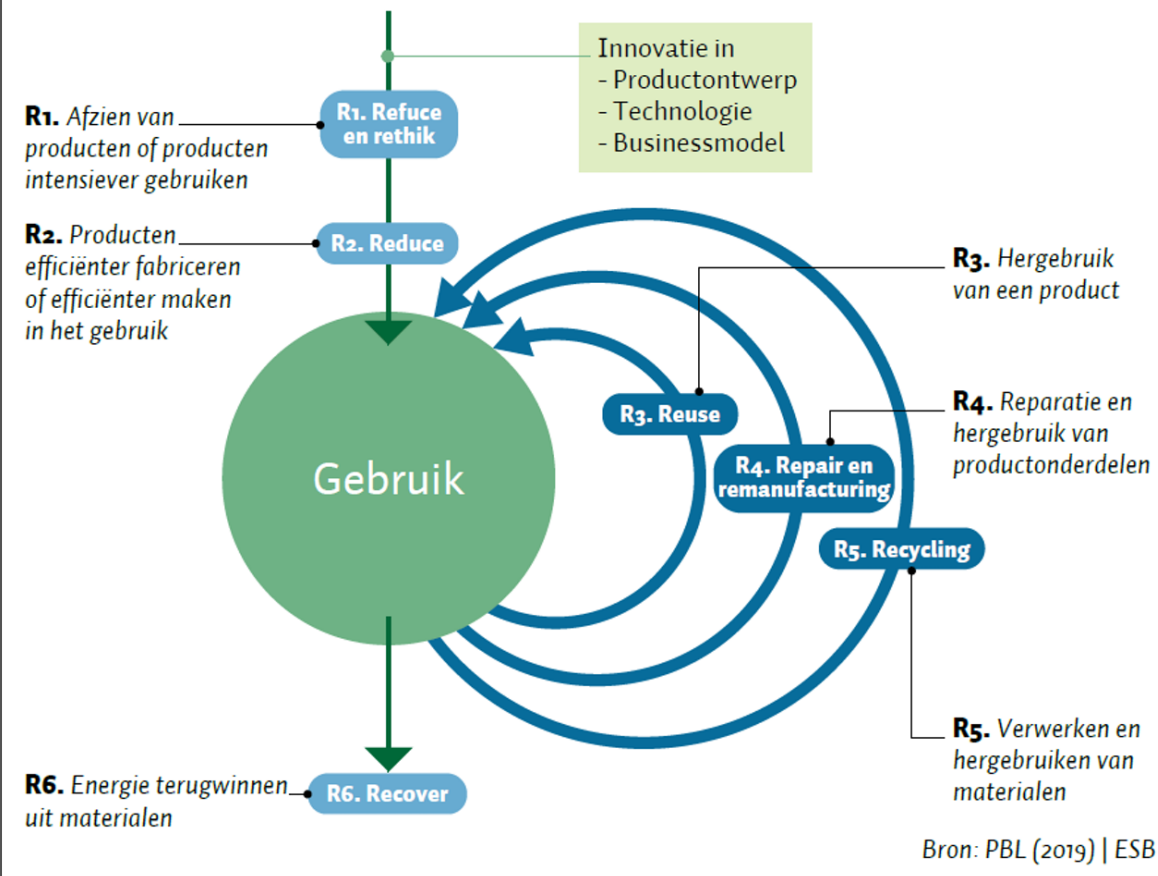
De twee kanten van circulariteit, grondstoffen/materialen en talent/mensen, komen terug in de momenteel populaire Donuteconomie¹: voor de toekomst van de aarde is het belangrijk om het 'ecologische plafond' niet te overschrijden en tegelijkertijd het welzijn van iedereen te waarborgen, waarmee 'milieu' en 'sociale rechtvaardigheid' in één raamwerk zijn samengebracht.

Al met al heeft Haarlem een flinke ambitie en wil 10 jaar eerder dan het rijk nastreeft een 100% circulaire stad zijn. Om deze ambitie te realiseren is een versnelling naar een circulaire economie en dus toepassing van de circulaire principes noodzakelijk, zoals minder grondstoffen gebruiken, de levensduur of het gebruik verlengen en hergebruik van restproducten.

¹ Theorie van Kate Raworth over ecologisch plafond en sociaal fundament. De gemeente Amsterdam heeft zijn circulaire beleid op deze theorie gebaseerd. Zie ook afwegingskader duurzaamheid.

R-ladder met strategieën van circulariteit

FIGUUR 1

Programma Haarlem Circulair 2040 zet in op:

- Bewustwording
- Draagvlak en vervolgens
- Actie bij Haarlemse bedrijven en huishoudens. En natuurlijk kan de gemeente zelf een belangrijke bijdrage leveren aan de versnelling.

Daar gaat ook de R-ladder (zie figuur) over. Voorbeelden van acties: huishoudens consumeren minder (preventie) en scheiden hun afval meer; Bedrijven letten bij het ontwerp van producten meer op mogelijkheden van reparatie en hergebruik en hanteren nieuwe verdien modellen als lease en terugkoop en de gemeente gebruikt zijn inkoopkracht om circulaire voorwaarden te stellen, en doet dat bijvoorbeeld ook bij gronduitgifte.

3. Strategie

Hoe gaan we onze doelstellingen zo efficiënt mogelijk bereiken. Daarvoor hanteren we een aantal uitgangspunten, die in dit hoofdstuk worden beschreven.

3.1 Een benadering vanuit de 'waardeketen'²

Het rijk heeft via de vijf transitieagenda's een oproep gedaan aan vooral de lokale overheden om de uitvoering op te pakken en versneld toe te werken naar de toepassing van circulaire principes. De transitieagenda's zijn opgebouwd rond waardeketens waar de meeste winst kan worden behaald: Voedsel en biomassa, Kunststoffen, Consumptiegoederen, Maakindustrie en bouw. Haarlem bepaalt focus op 4 van de waardeketens, die kort worden toegelicht. De waardeketen Kunststof is niet prioritair, niet omdat in Haarlem die waardeketen niet belangrijk is, maar omdat Haarlem binnen zijn mogelijkheden gelooft daar minder impact te kunnen maken en dat andere overheden als rijk daar veel succesvoller in kunnen zijn.

Haarlem Circulair 2040

Schema 2: Een benadering vanuit de waardeketen

3.1.1 Voedsel

Is de eerste levensbehoefte van de mens. Voedsel staat ook dicht bij de mens en is voor de bewustwording van veel belang. Belangrijke vraagstukken rondom onze voedselvoorziening gaan over hoe we de groeiende bevolking kunnen blijven voeden, maar ook over gezond en veilig voedsel, gezonde voedingspatronen en duurzame en circulaire productiesystemen. In Nederland wordt een kwart tot een-derde van alle voedsel verspild door huishoudens.

<https://www.voedingscentrum.nl/encyclopedie/voedselverspilling.aspx>

3.1.2 Consumptiegoederen

Bij consumptiegoederen gaat om producten voor gebruik door huishoudens, bedrijven en maatschappelijke instellingen die na de gebruiksfase vrijkomen. Er zijn veel productgroepen, zoals meubels, huishoudelijke apparaten, kleding & textiel en wegwerpproducten & verpakkingen, die nader onderverdeeld kunnen worden in een spectrum van lang-cyclisch tot kort-cyclisch.

² Een waardeketen is een verzameling van activiteiten die een organisatie/ bedrijf uitvoert om waarde te creëren voor haar klanten.

De kern van maatregelen voor producten met een korte omloopcyclus ligt in het reduceren van deze producten. Het voorkomen van het gebruik van onnodige materialen staat centraal. Daarnaast moeten producten met een korte omloopcyclus die nog wel worden gebruikt zo zijn gemaakt dat ze eenvoudig opnieuw te gebruiken dan wel goed te recyclen zijn. Dit op basis van niet-toxische, bij voorkeur biobased, grondstoffen.

De kern van maatregelen voor producten met een middellange en lange omloopcyclus is het gezamenlijk ontwikkelen van nieuwe business- en verdienmodellen (van bezit naar (mede-)gebruik). Hierbij staat centraal dat de producent verantwoordelijk blijft voor de producten. De producent kan hierbij streven naar een optimale gebruiksduur en hoogwaardige her-benutting van de producten, onderdelen en grondstoffen.

3.1.3 Bouw/ GWW

De bouw- en infrasector staat voor een enorme transitie. Er moet op een geheel andere manier worden gewerkt. We gaan onze gebouwen en infrastructuur zo ontwikkelen dat straks alle materialen en grondstoffen herbruikbaar zijn en we geen fossiele energiebronnen meer gebruiken. De nadruk ligt op het realiseren van hoogwaardig(er) hergebruik in alle deelmarkten van de bouw (bron: transitieagenda bouw).

Onze gebouwen en onze infrastructuur, oftewel onze wegen, bruggen, dijken, spoor en riolering, bestaan nu nog uit grote hoeveelheden, vaak zware, materialen, zoals steen, beton en staal. De winning, bewerking en het transport hiervan, zijn een grote belasting voor de aarde. Zo kunnen we niet langer doorgaan. Om een schone, veilige leefomgeving voor toekomstige generaties te behouden, gaat het roer om. We moeten zorgen dat grondstoffen in de keten van de bouw zoveel mogelijk behouden blijven en er meer gebruik gemaakt gaat worden van biobased materialen.

In grote lijnen wordt de sector onderverdeeld in Burgerlijke & Utiliteitsbouw (B&U) en Grond-, Weg- en Waterbouw (GWW). Het zijn verschillende marktsegmenten, met ieder een eigen dynamiek, spelers en spelregels. Zij vragen ieder op onderdelen een aanpak op maat. In de Burgerlijke & Utiliteitsbouw is er veelal sprake van private financiering; een groot en divers speelveld met veel grote- en kleinere stakeholders. In de GWW gaat het vaak om publiek opdrachtgeverschap en is het aantal stakeholders kleiner en meer homogeen. Er is veelal sprake van gescheiden budgetten voor aanleg en onderhoud. Dat betekent dat een winst bij het beheer en onderhoud (of in een tweede levenscyclus), niet eenvoudig te vertalen is naar een benodigde hogere investering in de aanleg. Vanuit circulariteit is het daarom nodig om meer vanuit de 'Total Costs of Ownership'³, kortweg (TCO)-gedachte, te werken én na te denken over het samenbrengen van deze budgetten.

3.1.4 Bedrijven/ maakindustrie

De maakindustrie is een belangrijke basis voor onze economie. In de lineaire economie wordt in de productieketen steeds waarde toegevoegd, van grondstoffen tot halffabricaten, naar een eindproduct. Direct in de gebruiksfase daalt de waarde van het product al snel. Na het afdanken is er nog een markt met beperkte waarde voor onderdelen en recyclingproducten.

In een circulaire maakindustrie wordt een product zodanig ontworpen en geproduceerd, dat het waardeverlies in de gebruiksfase in balans is met de toegevoegde waarde in de productiefase. We behouden waarde door functionaliteit langer te behouden, een langere levensduur, hoogwaardig hergebruik, re-manufacturing van onderdelen en hoogwaardige recycling. De industriële keten voor de gebruiksfase en daarna, creëert nieuwe werkgelegenheid op alle niveaus in de samenleving (uit

³ De Total Cost of Ownership is het totaalbedrag aan kosten voor het bezit van een product of het gebruik van een dienst gedurende de levenscyclus/gebruikscyclus. Behalve de prijs om het product aan te schaffen omvat het alle kosten van het moment van aankoop tot het moment dat er afstand van wordt gedaan.

Transitieagenda maakindustrie 2018). Een omslag van het kopen naar het leasen van producten kan deze transitie versnellen.

De transitie naar een circulaire stad en regio creëert kansen in de vorm van nieuwe en extra werkgelegenheid, in de maakindustrie, in ambachtscentra en via innovaties in de toepassing van nieuwe technieken.

3.2 Circulariteit als kans

De gevraagde transitie bieden kansen. Voor Haarlem ligt hier een uitdaging om efficiënt gebruik te maken van aanwezig menselijk kapitaal (talent), technologie en natuurlijke hulpbronnen. Hoe kan Haarlem de toepassing van circulaire strategieën benutten voor een vitale en moderne economie? Een voorbeeld is dat Haarlem zich graag profileert als 'Gastronomische hoofdstad'. Door circulariteit te koppelen/ te verbinden aan deze 'culinaire' ambitie die ondernemers aanspreekt, wordt voor beide doelen meerwaarde bereikt. Dit is in lijn met het PBL-advies uit januari 2019 dat adviseert om 'circulaire activiteiten te combineren met andere doelen'. Dat doet Haarlem bijvoorbeeld ook als het gaat om evenementen.

3.3 Inzetten op ontwikkeling van iconen: Kweektuin en C-District

Voor de **Kweektuin** is die ontwikkeling langere tijd geleden al ingezet voor duurzaamheid en kan worden aangevuld als het gaat om circulariteit. Net als de Kweektuin nu al een kennispunt voor de energietransitie is, zou het ook de logische plek voor huishoudens moeten zijn als het gaat om circulariteit (van afvalscheiding naar preventie, consuminderen, voedsel etc.).

Voor **bedrijven** zou juist het C-District die functie moeten vervullen. Dit in de Waarderpolder gelegen district vervult een rol als innovatie-hub voor de MRA, met de ontwikkeling van onder andere een Bouwlab, Circulaire Hotsprot en Grondstoffencollectief. Recent is er bottom-up een programmavoorstel geschreven vanuit drie lijnen: grondstoffen/ materialen (Spaarnelanden), 'Smart meets Circular' (3D printing) en onderwijs (Koepel). De gemeente faciliteert een kwartiermaker, die onafhankelijk van de partijen gaat verbinden en bouwen aan deze icoon voor bedrijven. Vanaf oktober 2019 is de kwartiermaker in opdracht aan de slag.

3.4 Eigen kracht benutten

Elke partij heeft zijn eigen rol en wordt gevraagd/ uitgedaagd om een zo'n groot mogelijke bijdrage aan de versnelling van de transitie naar een circulaire economie bij te dragen. De rol van de gemeente is meervoudig:

Rol gemeente ⁴ :	Toelichting:
Opdrachtgever/ eigenaar	Inkoop (250 miljoen) aandeelhouder 'verbonden partijen'; openbare ruimte eigen vastgoed
Launching customer	Afnemer, vaak van nieuwe producten of bij startups
Aanjager	Stimuleren van actie initiëren kennisdeling verbinden
Facilitator	Regels ruimte voor experimenten (co)financiering subsidie
Meedenker	Op velerlei gebied attenderen kansen/ subsidiemogelijkheden
Afstemmer	Met andere overheden regionale samenwerking regelgeving

Vanuit haar wisselende eigen rol heeft de gemeente in het afgelopen jaar onder andere het volgende gerealiseerd:

- **Actieplan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen.** Deze nota is in de zomer van 2018 bestuurlijk aangenomen en omvat een groot aantal concrete voorstellen om duurzaam, circulair en maatschappelijk verantwoord in te kopen. Hiertoe behoort onder andere ook de regeling 'Social Return on Investment' SROI, die zich specifiek op inzet van talent richt;
- **Circulair inkopen.** Ondertekening Intentieovereenkomst Circulaire Inkoop en Opdrachtgeverschap. Deze intentieovereenkomst is in 2018 bestuurlijk geaccordeerd en voorziet in een traject naar 100% circulaire inkoop in 2030.
- **Roadmap.** Opstellen en lanceren van een Roadmap Circulaire Inkoop (zomer 2019). Die wordt inmiddels toegepast in Haarlem.
- **Herijking gemeentelijke organisatie van de gemeentelijke inkoop.** De strategische inkoop in Haarlem wordt op een andere manier georganiseerd en er een aantal inkooptrajecten volgens de nieuwe regels zijn opgestart;
- **Interne Community Of Practice (COP);** een op de eigen medewerkers gerichte opleiding, waarmee tevens beoogd wordt om van elke medewerker een ambassadeur voor duurzaamheid te maken. In drie jaar twee keer georganiseerd;
- **Uitvoering van voorbeeldprojecten** binnen de gemeente Haarlem, rond de catering en toepassing van de 'Bestelbewuster – app' om verspilling bij de lunch tegen te gaan (2019);
- **Samenwerking met Verbonden Partijen** en binnen Gemeenschappelijke Regelingen op het thema duurzaamheid en circulariteit. De gemeente is het initiatief gestart om met deze partijen (als SRO, Spaarnelanden, VRK, Recreatieschap Spaarnwoude, Paswerk) samen te gaan werken aan thema's als duurzame inkoop en CO2 prestatieladder.
- Aanstellen kwartiermaker C/District en stimuleren andere Publiek-Private & Triple Helix samenwerkingen op diverse terreinen (C-District);
- Subsidieaanvragen opgesteld ten behoeve van eigen activiteiten of als ondersteuning van de activiteiten van derden.

⁴ De kleurstelling gaat over de actiegerichtheid van de gemeente: de grijze rollen zijn 'proactief', de overige drie rollen 'volgend'.

3.5 Samenwerken

Inwoners en huishoudens van Haarlem zijn belangrijke partners en hebben een wezenlijke rol als het gaat om verandering van consumptiepatronen, zoals het tegengaan van voedselverspilling. Door communicatie, voorbeeldprojecten en educatie (op scholen) stimuleert de gemeente de bewustwording en gedragsverandering bij huishoudens/ consumenten. Daarbij wordt per project samenwerking gezocht met partners, zoals de Rabobank of Koninklijke Horeca Nederland Haarlem, of structureel samengewerkt met stadslab-achtige initiatieven als bijvoorbeeld Haarlem Food Future | HFF of in Metropool Regio Amsterdam verband met andere gemeenten en partners. Waar mogelijk worden specifieke gemeentelijke budgetten extra ingezet, zoals het Fonds Participatie en Leefbaarheid en het Sociaal Innovatiefonds.

Onderwijs

Vanuit de NME (Natuur- en Milieu Educatie) van de gemeente wordt een doorlopende leerlijn circulaire economie ontwikkeld voor basisonderwijs én voortgezet onderwijs (VO). Bij de VO-projecten wordt intensief samengewerkt met Haarlemse ondernemers werkzaam in de circulaire economie.

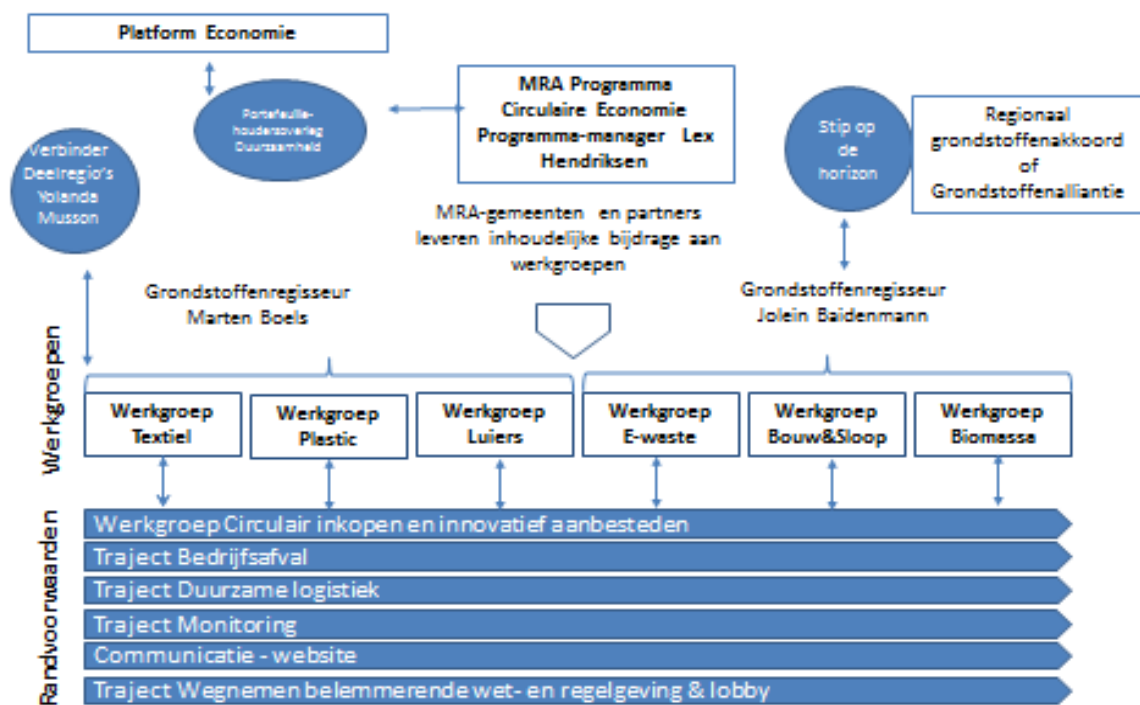
Bedrijven

Bedrijven zijn belangrijke partners voor het in gang zetten van noodzakelijke innovaties. In het voorbeeld van het C-District, een innovatie hub bij uitstek, stimuleert de gemeente door het invullen van een deel van de voor succes noodzakelijke randvoorwaarden. Bedrijven wordt gevraagd om in de keten samen te werken en anders om te gaan met hun verdienmodellen (van eigendom naar gebruik). In de Waarderpolder participeert Haarlem in het programma Groene Connecties (getrokken door Parkmanagement) en in het centrum wordt onder andere vanuit Haarlem Circulair met de CMG samengewerkt. Waar mogelijk wordt met partijen als de provincie, Rabobank, MRA en anderen samengewerkt voor de financiering.

Regionaal

Grondstoffenstromen moeten bij voorkeur op een zo klein mogelijke afstand worden 'gesloten'. Zij houden echter geen rekening met gemeentegrenzen. Om circulariteitsdoelstellingen te behalen, is het belangrijk aan te sluiten bij ontwikkelingen die spelen op regionaal en landelijk niveau.

Figuur Organisatie van de MRA-samenwerking

Door aan te sluiten bij initiatieven van de Metropoolregio Amsterdam (MRA), kan er worden samengewerkt en kunnen initiatieven worden opgeschaald en versneld. Zie figuur 'organisatie van de samenwerking binnen de MRA.

4. Organisatie van het programma

Het programma wordt gecoördineerd bij Programma's en Gebieden. Er wordt met veel partijen samengewerkt. Intern met vakinhoudelijke afdelingen als Economie, Evenementen, Omgevingsbeleid, Project en Contractmanagement/ GWW, Wonen, Cultuur/ Erfgoed, SPA, FAZA, Juridische Zaken/ inkoop. Het programma is onderdeel van het Haarlemse duurzaamheidsprogramma. Logischerwijs wordt er veel samengewerkt met team Duurzaamheid binnen afdeling ECDW. Haarlem Circulair 2040 draagt bij aan het Haarlems Klimaat Akkoord en maakt gebruik van onder andere de communicatie capaciteit binnen het HKA en Duurzaamheidsprogramma.

Er wordt daarnaast veel samengewerkt met externen. Daar gaan we later in deze notitie op in bij de beschrijving van de acties en projecten. In de projectgroep Haarlem Circulair zijn naast de gemeente Haarlem een aantal partijen structureel vertegenwoordigd, zoals de CMG, de Stichting Parkmanagement Waarderpolder, Spaarnelanden en Koninklijke Horeca Nederland.

Middelen

Het programma heeft een werkbudget van € 105.000 in 2019. In het algemeen zijn er meer wensen dan middelen en vanuit het programma wordt dan ook actief gezocht naar aanvullende financiering. Die wordt gevonden door het actief inzetten van budget uit andere afdelingen (Economie: € 50.000 in 2019 en wonen € 3.000), maar ook door het binnenhalen van subsidies. Zo werd in 2019 met succes een beroep gedaan op bijvoorbeeld het Participatie en Leefbaarheidsbudget (€ 30.000 ten behoeve van het Grondstoffencollectief ENZ) en het Sociaal Innovatiefonds (ruim € 20.000 voor een project van de Haarlem Food Future). Extern is met succes een beroep gedaan op cofinanciering van bijvoorbeeld Rijkswaterstaat, Rabobank, Koninklijke Horeca Nederland. In het kader van de Inkoop is met succes een beroep gedaan op procescapaciteit zoals die door het rijk wordt aangeboden. Ook wordt er gebruik gemaakt van EU-initiatieven zoals het 'Big Buyers Initiative' op circulair bouwen. Subsidieaanvragen bij het rijk inzake de subsidie Regiodeals en die voor de Ambachtscentra waren niet succesvol. Er loopt momenteel een subsidieaanvraag van € 25.000 bij het programma Ontwikkeling Toekomstgerichte Werklocaties voor de ondersteuning van de kwartiermaker C-District.

5. Resultaten per waardeketen

In welke richtingen bewegen we? Per waardeketen wordt in het onderstaande een korte toelichting gegeven op de lopende projecten, acties en samenwerkingen. Ook worden deze voor het eerst gekoppeld aan (gewenste) ontwikkelrichtingen die in Haarlem houvast moeten gaan geven aan het handelen van bedrijven, huishoudens en gemeente.

In hoofdstuk 6 bespreken we de prioriteiten in de waardeketen voor de periode vanaf 2020. Veel projecten lopen door in 2020. De rol van de gemeente in die waardeketen en projecten verandert niet. De samenwerking met partners en de toelichting zijn in de bijlage 1 opgenomen. In bijlage 2 zijn de ontwikkelrichtingen, zoals die in de tabellen zijn opgenomen per waardeketen, overzichtelijk bijeengezet.

5.1 Voedsel in Haarlem

Haarlem heeft het thema 'tegengaan van voedselverspilling' stevig op de kaart gezet. Aandacht voor bewustwording en gedragsverandering door meer aandacht en focus op de waardeketen 'voedsel'. Voedsel staat eenmaal dicht bij de mens. Met een aantal partijen is de samenwerking gebundeld in de Haarlem Food Future in 2019 (HFF) en zijn meer projecten rond dit thema geïnitieerd, zoals de 'koplopergroep circulaire restaurants'.

Ontwikkelrichting:	Actie/project 2019 ⁵	Partners
1 Creëer circulaire voedselproductie en verklein de afstand tussen productie en consumptie	Oprichting HFF in 2019	HFF
	Voedsel Verbindt: voedsel uit eigen regio concept store Boerenland	MRA, gemeente, provincie NH, MKB
2 Stimuleer een gezonde duurzame, voedselconsumptie door alle inwoners	Voedsel Verbindt: verduurzamen van de circulaire voedsel economie	MRA, gemeente, provincie NH, MKB
3 Minimaliseer voedselverspilling (retail, horeca en huishoudens)	Introductie doggy bag in Haarlemse horeca	HFF
	'Gered Voedsel Schakelaar' (tegengaan lokale verspilling) en via app terecht komt bij sociale initiatieven	HFF
	'Tenminste houdbaar tot' diners georganiseerd met gered voedsel in oktober	Aansluiting bij Haarlem Culinaire Hoofdstad

⁵ Nadere toelichting bijlage 1

		‘Bestel bewuster’ app om voedselverspilling in werktijd (lunches) bij gemeente tegen te gaan	Startup in Residence MRA
4	Uitbreiden gescheiden inzameling organisch afval van huishoudens en bedrijven (voor hoogwaardige verwerking)	Koploperproject Haarlemse horeca Pilot GFT Bakfiets Binnenstad en bij evenementen	KHNN, Dutch Cuisine, Provincie NH, Rijks Waterstaat Evenementen
5	Opschalen en hoogwaardige verwerking van biomassa en voedsel reststromen	Realisatie biovergister biomeiler MRA-werkgroep biomassa	Kweektuin/ Waarderpolder
6	Stimuleer netwerkvorming	Oprichting HFF aansluiten bij Haarlem Gastronomische hoofdstad Cirkelstad Voedsel Verbindt etc.	
7	Stimuleer voedseleducatie	Onderzoek educatie op middelbare scholen 2019 Voedseleducatiekaart (via HFF)	NME Cirkelstad NME Cirkelstad

5.2 Consumptiegoederen in Haarlem

Textiel en mode zijn actuele aandachtspunten, net als e-waste. Op deze terreinen is snel winst te behalen. Bewustwording en draagvlak zijn belangrijke drijfveren in 2019. Er is ingezet op netwerkvorming. Er zijn dit jaar voorbereidingen getroffen om de haalbaarheid van een ambachtscentrum te toetsen. Daarbij is in samenwerking met Paswerk, het sociale werkbedrijf van de gemeente Haarlem, op een aantal fronten ingezet op de sociale kant van circulariteit: inclusiviteit, de inzet van mensen met afstand tot de arbeidsmarkt.

Ontwikkelrichting:	Actie/projecten 2019 ⁶	Partners
1 Minimaliseer het gebruik van duurzame consumptiegoederen (en voorkom overconsumptie)	Zichtbaarheid Circulair Textiel Dutch Sustainable Fashion Week Deelname aan: Dutch Sustainable Fashion Week 2019 combinatie Mugfest, Groene Textielroute Ja-Ja sticker vanuit SPA	Miss Green, DSF, Vuilrak, Stoflab, en vele anderen Binnenstadonderne mers
2 Stimuleer hergebruik	Diverse projecten SPA	

⁶ Nadere toelichting bijlage 1

		MRA-project textiel	
		Materialen hub	Spaarnelanden
3	Stimuleer hoogwaardige recycling van (complexe) consumptiegoederen	Deelname landelijke week van de circulaire economie met E-Waste project (jan 2019)	Groene Connecties
		MRA-project E-waste	
4	Inzetten op het gezamenlijk en langdurig benutten van producten	Netwerkvorming Haarlemse textielproducenten	
5	Uitbreiden van lokale ambachtscentra voor reparatie en herstel	Circulaire hotspot, inclusief kringloop en repaircafe	Spaarnelanden, Paswerk
6	Gebruik en ontwerp producten geschikt voor hergebruik, reparatie en recycling		

5.3 Bedrijven/ maakindustrie in Haarlem

De inzet op de doelgroep 'bedrijven' is in de afgelopen periode geïntensiveerd. De aandacht ging lange tijd vooral uit naar de bedrijven in de Waarderpolder en dat is verbreed tot alle bedrijven in Haarlem. Het blijft lastig om bij bedrijven voet aan de grond te krijgen, bijvoorbeeld om hun verdienmodel of ontwerpproces te veranderen. Om die reden zijn we een project 'achter de voordeur' gestart bij bedrijven, in samenwerking met een aantal afvalverwerkers waaronder Spaarnelanden, provincie NH, Inholland en de stadsgarage. Doel van het project is om vooral bij het MKB-draagvlak en bewustwording te creëren voor circulaire principes⁷.

	Ontwikkelrichting:	Actie/projecten 2019 ⁸	Partners
1	Minimaliseer het gebruik van grondstoffen en materialen	Onderzoeksproject 'achter de voordeur'/ afvalverwerkers als spin in het web	Inholland, provincie, stadsgarage, afvalinzamelaars
		Uitvoering circulaire scans bij restaurants/hotels binnenstad	HKN, Prov NH, Rijkswaterstaat, CREM.
		100 duurzaamheidsscans voor detailhandel waarin MVO wordt meegenomen	Dutch Cuisine Klimaatroute
2	Minimaliseer hoeveelheid afval	Green Deal Zorg 2019	MPZ, ODIJ en alle Haarlemse zorginstellingen

⁷ Als ketensamenwerking, innovatie en nieuwe verdienmodellen.

⁸ Nadere toelichting bijlage 1

		Oprichting Grondstoffencollectief 't Vuilrak	NS Treinreizigers 't Vuilrak en anderen
3	Sluit kringlopen lokaal	Groene Connecties Waarderpolder 2019	Provincie, Parkmanagement
4	Stimuleer nieuwe, circulaire businessmodellen en innovatie	Ontwikkeling innovatie hub C-District als icoon voor kennisontwikkeling, innovatie en circulariteit	Spaarnelanden, 3D Makerszone, Koepel, MRA
		Kwartiermaker aan de slag in C-District	Provincie
		Bedrijfsbijeenkomsten Waarderpolder gericht op circulair handelen en doen van bedrijven	Parkmanagement
		Innovatiecafés	
5	Besteed aandacht aan nieuwe samenwerkingsverbanden	Oprichting vereniging Circulair Kennemerland	Spaarnelanden, Inholland, Stadsgarage en Rabo
		Versterken samenwerking gemeenten en verbonden partijen (voorbereidende verkenning pilot 2020)	Spaarnwoude Recreatieschap, Spaarnelanden, VRK, SRO, Paswerk
		Matchmaking lokale initiatieven	Zeet divers
6	Tegengaan van uitval (sociale component)	Social Return (On Investment) SROI	Sociaal Domein
7	Circulair werken bij de werkgever 'gemeente Haarlem'	Inspireren en informeren werknemers gemeente via diverse projecten	Interne koplopers 'circulair werken'
		Jaarlijkse workshopmiddag alle ambtenaren (COP)	Door P&C
		Bijdrage aan verbetertraject afval scheiden intern samen met FAZA	De Graaf
8	Circulaire inkoop door de gemeente Haarlem	Project aanpassing gemeentelijk inkoopbeleid en - organisatie	
		Routekaart/ roadmap om uitvoering te geven aan raadsintentieovereenkomst Circulair	
		Inkopen circulair inkopen	
		'local sourcing' - lokale economie versterken via aanbesteding op korte afstand (MVI)	
		Pilots circulaire inkoop (start ICT in 2019)	
		Europees project Urban Innovative Procurement	Diverse landen, MRA

5.4 Bouw/ GWW in Haarlem

De toepassing van duurzame en circulaire principes in de Grond-, Weg- en Waterbouw (GWW-sector) gaat voortvarend. Van de Openbare Ruimte is de gemeente opdrachtgever en koopt in en stelt duurzame/ circulaire eisen aan de inkoop en gebiedsontwikkeling.

Het thema 'duurzame en circulaire (woning)bouw' is op de agenda gezet. In de afgelopen periode is in samenspraak met onder andere de Haarlemse corporaties het thema circulariteit in de woningbouw opgepakt en maakt voor 2020 onderdeel uit van de gemeenschappelijke agenda (en de prestatieafspraken).

Het motto 'elke niet circulair gebouwde woning is er één teveel' getuigt wellicht van een te hoge ambitie op korte termijn, maar de circulaire bouwopgave is bespreekbaar gemaakt bij de Haarlemse corporaties, waar tot voor kort vooral nadruk ligt op de (zware) opgave van de energietransitie.

In het C-District is recent een nieuw Field lab van de grond gekomen, namelijk het Bouwlab, een triple helix experimenteer terrein gericht op innovaties in de bouw en toepassing van duurzame en circulaire principes.

	Ontwikkeldrichting:	Actie/projecten 2019 ⁹	Partners
1	Gebruik circulaire criteria bij gronduitgifte	Circulaire gronduitgifte Waarderpolder	Parkmanagement Waarderpolder
2	Stimuleer circulaire gebiedsontwikkeling		
3	Gebruik circulaire criteria bij aanbesteding van bouw en infrastructurele projecten	Green Deal Duurzaam GWW 2.0 (2017)	PCM
		Richtlijn Duurzaam Bouwen	OMB
		Kennisuitwisseling Haarlemse corporaties	Elan, Pre Ymere
		Prestatieafspraken Haarlemse corporaties	Elan, Pre Ymere
4	Maak gebruik van adaptieve en modulaire gebouwen	MRA-project Madaster, Materialenpaspoort	PCM
5	Stimuleer circulaire renovatie in de particuliere en sociale woningbouw	Evaluatieproject Ymere Bavodorp uitvoering 2020	Provincie, C-Creators, Ymere
		Evaluatieproject Pré Wonen De Groene Linten	Pre, C-creators
6	Gebruik hernieuwbare en secundaire bouwmaterialen	Grondstoffencollectief ENZ	Vuilrak/ Cirkelstad
		GWW-hub haalbaarheidsonderzoek en ontwikkeling van een app	Met vaste aannemers groot-onderhoud
		Onderzoek circulaire sloopvoorwaarden	

⁹ Nadere toelichting bijlage 1

MRA-werkgroep bouw en sloop

7 Stimuleer innovatie

Bouwlab (onderdeel C-District)

6. Programma en actieplan 2020 en verder

Een behoorlijk deel van de inzet vanuit het programma die in 2019 is ingezet, loopt door in 2020. Met dat uitgangspunt zet het programma in op elk van de vier gedefinieerde waardeketens. Nog steeds blijft dat er in het algemeen meer wensen dan geld is. Het programma hanteert eenzelfde strategie als in de afgelopen jaren: samenwerken en goed kijken naar externe financieringsbronnen.

Uitgangspunt is dat het programmabudget in 2019 ook weer beschikbaar is. Op basis van dat budget is een verdeling van het budget over de waardeketens gemaakt. In de onderstaande tabellen is dat per waardeketen uitgewerkt naar prioriteit en rol van de gemeente. Die rol kan (zeer) actief zijn, namelijk in de rol van opdrachtgever/ launching customer/ aanjager, of reactief (op verzoek), namelijk in de rol van facilitator, meedenker of afstemmer.

Met 'prioriteit' in de onderstaande tabellen wordt niet aangegeven of de betreffende ontwikkelrichting belangrijk is of niet. Alle ontwikkelrichtingen zijn belangrijk. Hier is aangegeven hoeveel aandacht en actie er vanuit het programma gaat naar de betreffende ontwikkelrichting. Soms is daarbij de afweging dat andere partners dan de gemeente meer invloed hebben of hun invloed zouden moeten doen gelden.

6.1 Waardeketen voedsel 2020 e.v.

Ontwikkelrichting	Rol van de gemeente	Prioriteit
Creëer circulaire voedselproductie en verklein de afstand tussen productie en consumptie	Aanjager, meedenker, afstemmer	Hoog
Stimuleer een gezonde duurzame, voedselconsumptie door alle inwoners		Laag
Minimaliseer voedselverspilling (retail, horeca en huishoudens)	Aanjager, facilitator	Hoog
Uitbreiden gescheiden inzameling organisch afval van bedrijven (voor hoogwaardige verwerking)	Facilitator, meedenker	Laag
Uitbreiden gescheiden inzameling organisch afval van huishoudens en bedrijven (voor hoogwaardige verwerking)	Aanjager, opdrachtgever	Hoog
Opschalen en hoogwaardige verwerking van voedsel reststromen	Facilitator, meedenker	Laag
Stimuleer netwerkvorming	Aanjager, facilitator	Hoog
Stimuleer voedseleducatie	Opdrachtgever, aanjager	Hoog

€ 25.000

Inzet middelen 2020

- In deze fase is bewustwording en draagvlak (bij ondernemers en huishoudens) van veel belang;
- Haarlem blijft samenwerken met HHF/ Haarlem Food Future. HHF heeft een meerjarenprogramma 'verduurzaming van de voedselketen' in Haarlem. Dat blijven we onder voorwaarden financieel ondersteunen en we leveren vanuit de gemeente capaciteit en kennis;
- De Haarlemse horeca in het koploperprogramma en Gastronomische hoofdstad. Haarlem vervult hierin het trekkerschap. Dit programma is in 2019 gestart en heeft zijn zwaartepunt en opbrengst in 2020;
- Het Provinciale programma Voedsel Verbindt, voor het verduurzamen van de circulaire voedsel economie. Haarlem participeert en brengt het koploperprogramma in.

6.2 Waardeketen consumptiegoederen 2020 e.v.

Ontwikkelrichting	Rol van de gemeente	Prioriteit
Minimaliseer het gebruik van duurzame consumptiegoederen (en voorkom overconsumptie)	Facilitator	Laag
Stimuleer hergebruik	Opdrachtgever, aanjager	Hoog
Stimuleer hoogwaardige recycling van (complexe) consumptiegoederen	Opdrachtgever, aanjager	Hoog
Inzetten op het gezamenlijk en langdurig benutten van producten	Meedenker, afstemmer	Laag
Uitbreiden van lokale ambachtscentra voor reparatie en herstel	Opdrachtgever, aanjager	Hoog
Gebruik en ontwerp gestandaardiseerde en modulaire producten geschikt voor hergebruik, reparatie en recycling	Opdrachtgever, Launching customer	Laag

Inzet middelen 2020

€ 25.000

- Programma SPA is gericht op afvalscheiding. In 2020 gaan we actief onderzoeken in hoeverre we vanuit Haarlem Circulair nadruk kunnen leggen op preventie (dat valt namelijk buiten het programma SPA, maar draagt serieus bij aan de doelstelling om de hoeveelheid restafval te halveren).
- Vanuit preventie zetten we in op de (door) ontwikkeling en realisatie van een 'circulair hotspot' of ambachtscentrum in de Waarderpolder (C-District), met een breed concept, waaronder een

kringloopwinkel en repaircafe. We werken samen met Spaarnelanden (trekker), Paswerk en SPA en gaan vanuit Haarlem Circulair zowel financieel als in uren investeren.

- Kweektuin. De kweektuin kan op het thema circulariteit nog veel verder groeien in de beleving van het programma Circulair 2040. Het zou een plek kunnen zijn waar circulaire werkgelegenheid in de vorm van kleine bedrijfjes een plek krijgen en de nieuwste technieken worden toegepast. We werken hierin samen met NME en de Kweektuin stichting.
- Textiel. In week van de duurzaamheid doet Haarlem ook in 2020 mee aan de Dutch Sustainable Fashion Week (DSFW), met een eigen op textiel gericht programma.
- Haarlem werkt in MRA verband in diverse werkgroepen, waaronder Textiel, maar ook E-Waste en Luiers.

6.3 Waardeketen bedrijven/ maakindustrie 2020 e.v.

Ontwikkelrichting	Rol van de gemeente	Prioriteit
Minimaliseer het gebruik van grondstoffen en materialen (circulair ontwerpen)	Afstemmer, facilitator	Laag
Minimaliseer de hoeveelheid afval (maximaliseer technische levensduur en recyclebaarheid van producten)	Facilitator, afstemmer	Laag
Sluit kringlopen lokaal Stimuleer nieuwe, circulaire businessmodellen en innovatie	Aanjager, meedenker Facilitator, aanjager	Hoog Hoog
Besteed aandacht aan nieuwe samenwerkingsverbanden	Facilitator	
Tegengaan van uitval (sociale component)	Facilitator, meedenker	
Circulaire inkoop	Opdrachtgever, aanjager	Hoog
Circulair werken bij de werkgever 'gemeente Haarlem'	Aanjager, opdrachtgever	Hoog

Inzet middelen 2020

€ 30.000

- Grote prioriteit in 2020 ligt bij de doorontwikkeling van het C-District. De gemeente zet zich actief in: financiert de kwartiermaker, treedt waar mogelijk en desgevraagd op als launching customer, helpt bij het organiseren van financiën en heft 'hobbels' in de regelgeving op.
- Blijvende nadruk op de inzet van onze inkoop als gamechanger. Er wordt nogal wat gevraagd van de gemeente en de gemeentelijke organisatie en daar blijft veel aandacht naar uitgaan.
- Vereniging Circulair Kennemerland gaat door ontwikkelen in 2020. Haarlem volgt de ontwikkeling ook in 2020 nauwgezet en zal waar mogelijk de samenwerking zoeken.
- Voortzetting van de samenwerking met het georganiseerde bedrijfsleven, zoals de Centrum Management Groep (CMG/ BIZ) en Parkmanagement Waarderpolder, met het programma Groene Connecties.
- Verkennen van verdergaande samenwerking met ODIJ.

- Het onderzoek 'achter de voordeur' wordt niet voortgezet. Inholland en Stadsgarage worden gesteund in een alternatieve benadering.

6.4 Waardeketen bouw/ GWW 2020 e.v.

Ontwikkelrichting	Rol van de gemeente	Prioriteit
Gebruik circulaire criteria bij gronduitgifte	Opdrachtgever, meedenker	Hoog
Stimuleer circulaire gebiedsontwikkeling	Opdrachtgever, meedenker, facilitator	Hoog
Gebruik circulaire criteria bij aanbesteding van bouw en infrastructurele projecten	Opdrachtgever, facilitator, afstemmer	Hoog
Maak gebruik van adaptieve en modulaire gebouwen	Aanjager, afstemmer	Hoog
Stimuleer circulaire renovatie in de particuliere en sociale woningbouw	Aanjager, meedenker, afstemmer	Hoog
Gebruik hernieuwbare en secundaire bouwmaterialen	Facilitator, opdrachtgever	Hoog
Stimuleer innovatie	Launching customer, facilitator, aanjager	Hoog

Middelen 2020

€ 25.000

- Het programma blijft inzetten op een grotere aandacht voor circulair bouwen en aandacht voor circulariteit in de gemeentelijke bouwopgave. Haarlem gaat vanuit de MRA participeren in regionale samenwerking met Cirkelstad op het gebied van circulaire bouw. Samen met minimaal één corporatie, het Bouwlab en Inholland. De intentie is er om een driejarige verbintenis aan te gaan.
- Prestatieafspraken met de corporaties 2021. In 2019 is een groeiende samenwerking ontstaan op het thema circulariteit. Die zetten we door in 2020 met concrete projecten: circulaire nieuwbouw en circulaire renovatie. Er worden concrete projecten gekozen, die de ontwikkelrichting faciliteren. De opgedane kennis wordt gedeeld.
- Stimuleren samenwerking rond het Bouwlab (Research & Development) in het C-District. De gemeente zal ook in 2020 de samenwerking tussen Bouwlab en bouwende partijen in Haarlem stimuleren.
- Cultuur en erfgoed | monumenten. Haarlem is een monumentenstad. Begin 2020 wordt in beeld gebracht op welke wijze we vanuit de uitgangspositie van monumentenstad, een programma op kunnen zetten voor onze monumenten als het gaat om de transitie. Zo mogelijk in nauwe samenwerking met het Bouwlab;
- Afronding haalbaarheidsonderzoek grondstoffen hub (GWW-hub) samen met vaste aannemers van de gemeente voor groot onderhoud.

7. Communicatie en monitoring

Voor de bewustwording is communicatie een belangrijk instrument. Via nieuwsberichten, interviews en activiteiten delen we informatie over projecten rondom circulaire economie met de stad. Dat doen we zowel intern als extern. Hierbij maken we gebruik van de in- en externe communicatiekanalen van Haarlem (Insite, I-Zine, Haarlem.nl, Facebook en LinkedIn) en de kanalen van de Groene Mug.

	Ontwikkelrichting:	Actie/projecten 2019	Partners
1	Geef aandacht aan alle mogelijkheden voor een circulaire economie	Ontwikkelen innovatie hub C-District Icoonproject Kweektuin	
2	Vergroot het draagvlak bij bedrijven, overheidsorganisaties en burgers	Project de Groene Stoel De Groene Mug Project belemmeringen wet- en regelgeving MRA	Cirkelstad MRA provincie
3	Monitoring en prestatiemeting	Via Omnibusonderzoek Via MRA-projectgroep Circulaire Economie 2020: Circulaire werkgelegenheid in beeld	MRA

Tijdens evenementen laten we de Haarlemmer kennismaken met en deelnemen aan circulaire economie. Zo is er op Mugfest 2019 in samenwerking met de Dutch Sustainable Fashion Week extra aandacht voor duurzaam textiel, maar er is ook aandacht voor het tegengaan van voedselverspilling. Bij de Innovatiecafés kunnen circulaire ondernemers kennis delen en netwerken. Voor het Haarlems Klimaatakkoord worden ondernemers, instellingen, organisaties en inwoners uitgedaagd om met innovatieve ideeën te komen op het gebied van onder andere circulaire economie en deze ook uit te voeren. Dat gebeurt bijvoorbeeld tijdens het HKA Initiatievencafé op 18 november 2019. Tijdens de Dutch Sustainable Fashion Week krijgen winkels die duurzame kleding verkopen een training en een promotiepakket aangeboden. Ook is er een Groene Textielroute door de stad.

Monitoring

Diverse meetmethoden brengen de resultaten van de inspanningen in beeld. Via het Ondernemerspanel wordt onder andere bijgehouden hoeveel bedrijven circulair werken. Daaruit blijkt dat een ruime meerderheid van de ondernemers (74%) bekend is met het begrip circulaire economie. Circulaire economie heeft volgens veel ondernemers vooral te maken met hergebruik van grondstoffen. Het grootste gedeelte van de ondernemers doet op een bepaalde manier aan

circulair ondernemen, met name in de vorm van verminderen van grondstof- en energiegebruik of door zo volledig mogelijk afval en grondstoffen proberen te hergebruiken.

SPA heeft zijn eigen meetmethodiek en daaruit blijkt dat SPA-maatregelen hun vruchten afwerpen. De afvalscheiding neemt in 2019 verder toe tot ca. 48% en het restafval neemt verder af tot ca. 225 kg per inwoner per jaar. In 36% van de stad is SPA ingevoerd (bij laag- en hoogbouw). Daarnaast zijn inmiddels alle 30.000 duo-containers in de stad uitgezet.

Het grondstoffengebruik. Via samenwerking in de MRA wordt een gedetailleerd beeld geschetst van de mate van circulariteit per gemeente. Daarvoor is een (landelijk) kader ontwikkeld, dat momenteel met gegevens wordt gevuld en begin 2020 beschikbaar is.

Voor 2020 staat op het programma om de omvang van de circulaire werkgelegenheid in Haarlem in kaart te brengen. Eerder zijn dergelijke onderzoeken op basis van bestaande informatie in kaart gebracht voor Nederland (door Plan Bureau voor de Leefomgeving PBL) en de regio (MRA, projectgroep Circulaire Economie).

Bijlage 1:

Toelichting ontwikkelrichtingen, samenwerking en projecten/acties per waardeketen

7.1 Voedsel

7.1.1 Haarlem Food Future

Haarlem Food Future (HFF) voert diverse projecten uit ter verduurzaming van de voedselketen in Haarlem en heeft daarvoor een eigen meerjarenprogramma ingericht, dat door de gemeente Haarlem wordt ondersteund. Haarlem werkt samen met HFF en met andere gemeenten en partners binnen de MRA in het programma Voedsel Verbindt. HFF kent vijf thema's:

- Duurzame voedingskeuzes: HFF stimuleert inwoners en ondernemers om zoveel mogelijk lokale en ecologisch geteelde producten te gebruiken.
- Tegengaan van voedselverspilling. HFF start nieuwe projecten op om voedselverspilling in Haarlem tegen te gaan en halen succesvolle concepten uit andere steden hier naartoe.
- Voedseleducatie. Gezond en duurzaam eten is zowel voor kinderen als jongeren extra belangrijk.
- Ruimte voor groen en stadslandbouw. Voedsel kweken in en rondom de stad maakt ons bewust waar ons voedsel vandaan komt en vermindert CO2 uitstoot.
- Upcyclen van afval. Hoe kunnen reststromen van voedsel waardevol worden gemaakt. Zo start HFF met een pilot met een biovergister, en onderzoeken de mogelijkheden om paddenstoelen te kweken op koffiedik.

De 'Gered Voedsel Schakelaar' (GVS) zorgt ervoor dat het overgebleven voedsel uit winkels en op markten bij diverse sociale initiatieven in Haarlem terecht komt. Vervolgens worden er maaltijden van gekookt tegen een kleine vergoeding. Op dit moment werkt GVS onder andere samen met buurthuis Turquoise en groentezaak Istanbul.

7.1.2 Koploperproject Haarlemse Horeca

De in het actieprogramma genoemde acties en projecten zijn in 2018 of 2019 gestart en lopen door in 2020, zoals het koploperproject circulaire restaurants. Doel is om restaurants in Haarlem te motiveren, inspireren en ondersteunen bij het vormgeven van een circulaire bedrijfsvoering. Aan restaurants wordt een (gratis) circulaire scan aangeboden.

Er wordt Ingezet op samenwerking van de branche om te komen tot afvalpreventie, afvalreductie en een nuttige toepassing van reststromen. De focus ligt op de gehele bedrijfsvoering, van inkoop tot afval. Tegelijkertijd wordt gezamenlijk ingezet op minder verpakkingsmateriaal en op het creëren van lokale ketens. Zowel de ervaringen met als de resultaten van de koplopergroep worden uitgevoerd vanuit het programma Voedsel Verbindt, dat een platform op Randstedelijk niveau is, en een overzicht biedt van relevante agri & food initiatieven, ontwikkelingen, projecten en partijen uit de regio. Voedsel Verbindt is een initiatief van o.a. de provincie Flevoland, provincie

Noord-Holland, gemeente Zaanstad en Rabobank. Het verduurzamen van de circulaire voedsel economie is één van hun pijlers.

Onderdeel van het project is dat andere lokale initiatieven tijdens een sessie “matchmaking” aan de koplopergroep worden geïntroduceerd. Bijvoorbeeld het ‘Broodbier en Bierbrood’ van Bakkerij van Vessem en de Jopenkerk of de oesterzwammen gekweekt op koffieprut van Haarlemse horecazaken in het Badhuis in de Leidse Buurt.

7.1.3 Gastronomische hoofdstad

Haarlem is uitgeroepen tot Gastronomische hoofdstad in 2019/2020. Vanuit het programma is daarop aangesloten. In de week van de duurzaamheid (6 t/m 13 oktober 2019) zijn vier ‘Ten minste houdbaar Tot’ diners georganiseerd met gered voedsel. We sluiten een sessie van de koplopergroep op deze week aan waardoor circulariteit breder door de gastronomie gedragen wordt. Haarlem Marketing steunt deze stichting met een campagne. We zetten ook voor volgend jaar in op deelname met diverse acties in de week van de duurzaamheid.

7.2 Consumptiegoederen

7.2.1 SPA

Belangrijk instrument is ons programma SPA. Het gemeentelijke programma SPA (Strategisch Plan Afvalscheiding) is een krachtig programma gericht op huishoudelijk afval en op afvalscheiding. Het gaat daarmee verder dan alleen voedsel.

7.2.2 Circulaire hotspot

Belangrijke partners zijn Spaarnelanden en Paswerk. Vanuit het programma Haarlem Circulair 2040 wordt voor 2020 ingezet op aandacht aan preventie en optimalisaties in de keten. Haarlem werkt al sinds 2018 samen met Spaarnelanden en Paswerk aan de planontwikkeling van een zogeheten ‘circulaire hotspot’ (noem het Milieuplein 3.0), die wordt ontwikkeld naast het huidige Milieuplein en moet bestaan uit een kringloopwinkel en repair-faciliteit. Doel is om de aandacht voor preventie (dus: niet weggooien te vergroten)

7.2.3 Textiel

Binnen deze waardeketen is textiel een heel tastbare en om die reden onderdeel gemaakt van het programma Haarlem Circulair. In week van de duurzaamheid doet Haarlem in 2019 voor het eerst mee aan de Dutch Sustainable Fashion Week (DSFW), met een eigen op textiel gericht programma. Daarnaast participeert Haarlem in MRA verband in diverse werkgroepen, waaronder Textiel, maar ook E-Waste en Luiers.

7.2.4 Kweektuin

De kweektuin kan op het thema duurzaamheid en circulariteit nog veel verder groeien in de beleving van het programma Circulair 2040. Het zou een plek kunnen zijn waar circulaire werkgelegenheid in de vorm van kleien bedrijfjes een plek krijgen en de nieuwste technieken worden toegepast. Daarmee kan het een nog belangrijker kenniscentrum worden voor de huishoudens (en bedrijven) in Haarlem. We werken hierin samen met NME en de Kweektuin stichting.

7.3 Bedrijven/ maakindustrie

7.3.1 Samenwerken georganiseerd bedrijfsleven

Centraal in dit onderdeel van het programma staat de samenwerking met het georganiseerde bedrijfsleven, zoals de Centrum Management Groep (CMG/ BIZ) en Parkmanagement Waarderpolder, met het programma Groene Connecties, dat door gemeente Haarlem (programmabudget) en de provincie financieel wordt ondersteund. Bijeenkomsten en projecten, samenwerkingsacties (zonnepanelen), in de brede zin van duurzaamheid, waarbij het gaat om energietransitie, klimaatadaptatie en circulariteit. In nauwe samenwerking met ODIJ. Het is de bedoeling om ook volgend jaar het project Groene connecties te steunen.

7.3.2 Achter de voordeur

Met de partners Inholland, Stadsgarage, Spaarnelanden, provincie en een viertal andere afvalinzamelaars is in 2018 en 2019 ingezet op een project 'achter de voordeur bij bedrijven'. De inzet was om via het bedrijfsafval bij met name het MKB 'binnen te komen' en te kunnen adviseren. Het is moeilijk om MKB-bedrijven voor een thema als circulariteit in de actiestand te krijgen. Na de eerste onderzoeksresultaten in het voorjaar van 2019 wordt gezocht naar een alternatieve benadering. Vooralsnog krijgt dit onderdeel in 2020 minder prioriteit.

7.3.3 Vereniging Circulair Kennemerland: 'voor en door bedrijven'

Naar analogie van een vereniging in Friesland, is ook voor de regio Kennemerland een Vereniging Circulair opgericht in de zomer van 2019. Door de initiatiefnemers is met steun van Rabo, gemeente en Spaarnelanden een programma ontwikkelt en op dit moment sluiten bedrijven zich aan om door en voor elkaar (onderzoek)projecten uit te voeren op circulariteit. Haarlem volgt de ontwikkeling ook in 2020 nauwgezet.

7.3.4 C-District

Dit is al even genoemd als icoon voor bedrijven in de Waarderpolder, Haarlem en de regio (MRA). Het is een initiatief van 'onderop', dat door de gemeente wordt ondersteund vanuit de gedachte dat een goed draaiend C-District de versnelling naar een circulair Haarlem enorm kan versnellen. Er is in 2019 een concept programmavoorstel op hoofdlijnen opgesteld. In het vierde kwartaal van 2019 is door de gemeente een kwartiermaker aangesteld, die verder gaat werken aan het inhoudelijke programma en de financiering. Onderdeel van het C-district is:

- Het eerder genoemde Circulair Hotspot (samenwerkingsverband Spaarnelanden/ Paswerk/ Gemeente);
- Grondstoffencollectief ENZ (samenwerking 't Vuilrak, Paswerk en NS Treinmodernisering);
- Field lab Bouwlab.

7.4 Bouw/ GWW

7.4.1 Hubs in ontwikkeling

In 2018/2019 is een haalbaarheidsonderzoek in uitvoering naar een grondstoffen hub (GWW-hub). Dat gebeurt samen met de vaste aannemers van de gemeente voor groot onderhoud en de inzet is om te bezien of het financieel en vanuit waarde loont om een GWW-hub (virtueel) te bouwen, waar stenen, lantaarnpalen en alles wat nog gebruikt kan worden (tijdelijk) wordt opgeslagen. We hebben dan drie soorten materialen hubs: de GWW-hub, de grondbank (aarde en zand) en de materialen hub (onderdeel van de Circulaire Hotspot). In 2020 wordt hier verder aan gewerkt.

7.4.2 Corporaties

In 2019 is een groeiende samenwerking ontstaan op het thema circulariteit. Zo zijn er in samenwerking met Cirkelstad kennissessies gegeven en hebben we onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om bij renovatie niet alleen energiemaatregelen uit te voeren, maar tegelijk ook circulaire principes toe te passen (en tegen welke kosten). Eind 2019 worden met de corporaties prestatieafspraken gemaakt op het thema circulariteit. De focus ligt op ervaring opdoen met circulaire renovatie en nieuwbouw en daarover kennis te delen.

Met de Hogeschool van Amsterdam, een Haarlemse corporatie, Inholland, het Bouwlab en de gemeente participeren we in een meerjarig onderzoek naar circulariteit en energietransitie in de bouw, vanuit het perspectief van de (Haarlemse) inwoner.

7.4.3 Cirkelstad als partner

Evenals in 2018 is de gemeente Haarlem in 2019 als partner verbonden aan Cirkelstad. In het kader van de duurzaamheidtop in oktober 2019 wordt een voorstel gedaan om intensiever gezamenlijk op te trekken in regionaal verband ten behoeve van de bouwopgave¹⁰. Die samenwerking moet in de daaropvolgende twee jaar tot concrete resultaten leiden.

7.4.4 Bouwlab (Research & Development)

BouwLab is opgericht om nieuwe innovaties en technische mogelijkheden te onderzoeken en direct laagdrempelig toepasbaar te maken binnen de bouw. Geïnitieerd door Smart Industry Fieldlab 3DMZ (3D Makers Zone) en breed ondersteund door onder andere het ministerie van Economische Zaken en Klimaat en het ministerie van Infrastructuur en Water. In dit Lab voor de bouw werken diverse organisaties uit de keten samen aan opgaven als circulaire bouw, digitalisering, ketenintegratie en uiteindelijk versnelde innovatie binnen de bouw. De gemeente zal ook in 2020 de samenwerking tussen Bouwlab en bouwende partijen in Haarlem stimuleren.

¹⁰ Op 18 oktober 2019 vindt in Almere De Duurzaamheid Top van de Metropoolregio Amsterdam plaats. Invalshoek is de integrale doorwerking van duurzaamheid naar ruimte, bouwen, mobiliteit en economie. MRA-bestuurders maken tijdens de Top afspraken die de komende twee jaar tot concrete resultaten moeten leiden.

Bijlage 2: Totaaloverzicht 32 ontwikkelrichtingen

Voedsel

- Creëer circulaire voedselproductie en verklein de afstand tussen productie en consumptie
- Stimuleer een gezonde duurzame, voedselconsumptie door alle inwoners
- Minimaliseer voedselverspilling (retail, horeca en huishoudens)
- Uitbreiden gescheiden inzameling organisch afval van huishoudens en bedrijven (voor hoogwaardige verwerking)
- Opschalen en hoogwaardige verwerking van voedsel reststromen
- Stimuleer netwerkvorming
- Stimuleer voedsel educatie

Consumptiegoederen

- Minimaliseer het gebruik van duurzame consumptiegoederen (en voorkom overconsumptie)
- Stimuleer hergebruik
- Stimuleer hoogwaardige recycling van (complexe) consumptiegoederen
- Inzetten op het gezamenlijk en langdurig benutten van producten
- Uitbreiden van lokale ambachtscentra voor reparatie en herstel
- Gebruik en ontwerp gestandaardiseerde en modulaire producten geschikt voor hergebruik, reparatie en recycling

Bedrijven/ maakindustrie

- Minimaliseer het gebruik van grondstoffen en materialen (circulair ontwerpen)
- Minimaliseer de hoeveelheid afval (maximaliseer technische levensduur en recyclebaarheid)
- Sluit kringlopen lokaal
- Stimuleer nieuwe, circulaire businessmodellen en innovatie
- Besteed aandacht aan nieuwe samenwerkingsverbanden
- Tegengaan van uitval (sociale component)
- Circulaire inkoop
- Circulair werken bij de werkgever 'gemeente Haarlem'

Bouw

- Gebruik circulaire criteria bij gronduitgifte
- Stimuleer circulaire gebiedsontwikkeling
- Gebruik circulaire criteria bij aanbesteding van bouw en infrastructurele projecten
- Maak gebruik van adaptieve en modulaire gebouwen
- Stimuleer circulaire renovatie in de particuliere en sociale woningbouw
- Gebruik hernieuwbare en secundaire bouwmaterialen
- Stimuleer innovatie

Dit is een uitgave van gemeente Haarlem,
14 oktober 2019

Postbus 511
2003 PB Haarlem
Tel. 14 023

haarlem.nl